

Кувльше
алка

Камызга /

Окувга - җыстимлик,
димава - Навсик,
Йорсойман.

җыкыи Эстемликке.

Җыркыи -
1992 жыл.

МАХАЧКАЛА ДАГУЧПЕДГИЗ 1992

Юмакларды йыйган,
йыйынтыкты туызген
ТАИР АЖИ — АҚАЙ УЛЫ
АҚМАНБЕТОВ

А $\frac{480390400 - 28}{M (24 (03) - 92)} 70 - 92$

А. Акманбетов. 1992 г.

ISBN 5-7437-0379-9

www.nogay-kitap.com
Ногай Китапханасы
Ногайская национальная электронная библиотека
Книгу подготовили Эмир Степанов и Нуралiev Радмир

I. Табиат

КОБК КУЪМБЕЗИ ЭМ ЕР

1. Эл Бухара, туъби кара,
Юз мынъ шешек, бир бияла.
2. Тоъри кенъ, кушакка келмес,
Кобзи аядай кол етпес.
3. Анамды алар, карны йыртык элек,
Атамды алар, карны йыртык элек.
4. Бири куяр,
Бири увыртлар.
5. Сувда калка,
Куъмис алка.
6. Ошесиз пишилген,
Йипсиз тигилген.
7. Йол ятыр, йол ятыр,
Ак шатыр ишинде,
Йол уьстинде ак шатыр,
Нур кобзли кыз ятыр.
8. Яйылган кара котыр,
Уянган ак баътир.

9. Ак кой турып калды.
 Кара кой ятып калды.
 Авыл кобшип ятыр,
 Кара шырай уйкыда.
10. Алкар-малкар сув уьстинде,
 Сары табак калкар.
11. Кара шырай ятыр,
 Кара шырай шаньда.
 Авылкобшип ятыр,
 Кара шырай уйкыда.
12. Буз уьстинде ойнаган,
 Бийдай унды элеген,
 Айсе мен кызыл бурынды,
 Бир бесикке боьлеген.
13. Писпес, куьймес сары калакай.
14. Тув, тув онда, тув онда,
 Тувдынъ басы мунда.
 Арслан куьеви онда,
 Аттынъ басы мунда.
15. Явыры кенъ, капталы кара,
 Яным, ойлап, тавып кара.
16. Атамнынъ бир тоны бар,
 Ябынмага куьш етпейди.
 Анамнынъ ак булы бар,
 Алмага кол етпейди.
17. Атасы куьмис аяктай,
 Анасы алтын табактай,
 Баласы саңсыз балыктай.
18. Биз-биз эдик,
 Бир тактага тизилдик,
 Бир тактага тизилдик,
 Танъ атканда йок болдык.

Биз алт кой 79к

19. Айланыста эки аданас,
Бири-бирине етеалмас.
20. Тобые уьстинде ярты калакай.
21. Айтайым юмак:
Бири сары, бири ак,
Олар аданас,
Ойла карындас.
22. Сары кавыным,
Юрек ярыгым,
Қыста уьсимес,
Яйда ширимес.
23. Қобзин ашса-жуьн,
Қобзин япса-туьн.
24. Ез оймагым тыгырды,
Туьймем шыбырды.
25. Қобк явлыкка туьйилген,
Увак туьок, ак сук.
26. Қойным шетсиз,
Қойым сансыз.
27. Сабсыз шоьмис,
Сансыз куьмис.
28. Ай ман келер,
Куьнмен келер: — *кетер*
29. Ызы-тызы йок,
Оьзи кардан ак.
30. Ишер-ишер, канмас,
Ютар, ютар, тоймас.
31. Қобк юзли, мынъ койлы,
Қалакайы сары майлы.
32. Куьнде уйклар,
Туьнде кыдырар.

33. Батардынъ тувары бар.
34. Ак сандыгым ашылар,
Алтын йиб шашылар.
35. Куьндиз йыйылар,
Кеште яйылар.
36. — Ол келсе ярык болар,
Келмесе не болар?
Ол келсе ярык болса?
Ойла, ол не болар?
37. Биз-биз эдик, биз эдик,
Бир тенъиздинъ бойында.
Ойнай шыккан заманда.
Отыз эки кыз эдик,
Такыршыкта тарк болдык,
Тань белгиде йок болдык.
38. Толы, толы кебек,
Тыгырган ак элек.
39. Кара сандыгым кызыл шыбынлы,
Ак сандыгым алтын куслы.
40. Кызарып кетеди,
Саргайып келеди.
41. Курт-кумыркалы кара кийгиз,
Елсиз тыгырар сары муьйиз.
42. Тув, тув туьптен,
Тувар асы куьптен.
Асан-абыз онда,
Ат басы мунда.
43. Бир туьйем бар эди,
Арык эди, майдан оьлди.
Ерде оьлмеди, коькте оьлди.
Эртенъ оьлди, аксам шыкты.

44. Аягы йок, басы бар,
Алтын юзи-касы бар.
45. Ябув астында ярты оьтпек,
Тобсек астында ети курт.
46. Авлагым кенъ дазувсыз,
Койларым коьп санавсыз.
47. Юри коькте калакай,
Кайда экен яртысы?
Колга оны алганлай,
Тислер эдинъ кыртысын.
48. Табак толы боьрек,
Ортасында калакай.
49. Кырк кыз эдик.
Коьк кырга кондык,
Куьн коьзинде йок болдык.

Эрким сүзген биз эди

I. Табиат коьринислери

2 Манг тийбурмес,
Отгиз озгормас.
Шарда тичилмес,
Тасал сазвермас (Ел)

50. Канаты йок ушады,
Кегейи йок юреди.
51. Коьк шуберекке туййип,
Коькке салам йибердим.
52. Еримде ез эдим,
Ер оймаклы кыз эдим.
Кырымда кырылдым,
Кырк тузакка илиндим.
53. Ярык яркырар,
Япанда тал калтырар.
54. Эсиктен кирмесе,
Тесиктен кирер. ✓
54. Эсиктен кирмесе,
Тесиктен кирер.
55. Коьзге коьринмес,
Колга туйспес.
56. Елде кашпас,
Сувда батпас.
Отта янмас,
Аязда таймас.

Берсеръ мезги
Алманъ баарин (күчү)

57. Бобркте, каста, ийинде,
Йылтырайды юлдызлар.
Карасанъ коьз кувнар,
Колга алсанъ сув болар.

58. Толкынласкан сув,
Ишпеге ув.

59. Берсенъ тегин,
Алман баарин.

60. Куьле оьтпес,
Кылыш кеспес.

61. Узы-узын шатырлар,
Кобккешыгар.
Кырда ел эсер,
Кырк туйин тиркесер.

62. Ак конызым доьгеректе ушар,
Ак оьрнек калдырар.

63. Ювырса талмас,
~~Ак оьрнек калдырар.~~
Иесиннен калмас.

64. Янсыз янсыздынъ,
Янын алар.

65. Тырсылдап ерге туйсер,
Терикте сув коьбеер.

66. Канатсыз ушар,
Аяксыз кашар.
Отта янмас,
Сувда тонмас.

67. Агар-агар арымас,
Агар-агар талмас.
Агар-агар кутылмас,
Агар-шабар тутылмас.

Ел болса туйсер,
Ел болса оьсер.

(Аман)

Кок шибереке
Кыганъ Терекке шкенмен,
(Тутуш)

68. Ап-ак калын, кенъ юркан,
Ердинъ уьстин каплаган.
Салар ыз.

Бизим

69 ✓
70. Тав тарсылдаса тана уьркер,
Тавдыгыдынъ малы уьркер.
Йыйылып келген йылкы уьркер,
Йылгадагы боьри уьркер.

71. Аламан аяк
Алтын таяк.
Ювырып етпес,
Яланъ аяк.

72. Кобктен авар,
Коблди каплар.

73. Туьн демей,
Куьн демей,
Юрер эринмей,
Битпей, эринмей.

74. Кеште конар ак кус,
Таныда ушар ак кус.

75. Сувда ютылмас,
Тасыса тасыр,
Агып акпас.
Балам, бол тапкыр

76. Тоьнътерилген казаным,
Кобтерилип болмас.
Уьзилген бавым,
Йыйылып болмас,

77. Йылт-йылтырар,
Авлакта мал калтырар,
Ынжы кимик туьзилер,
Йибек кимик созылар.

*(Девини
Куртисиди)*

78. Кобк айынды,
Ер ювынды.

79. Колга ысланмас,
Онъсыз тыныс алынмас.
80. Ок оьтпес,
От битпес.
81. Кон десе конмас,
Юр десе юрмес,
Тиси йок, туьси йок,
Сьози йок, ызы йок.
82. Атамнынъ кылышы кеспес,
Анамнынъ ийнеси теспес.
83. Сары ат тувлар,
Ерге ыз салар.
84. Кыяк туьбинде,
Кыйыр-шыйыр ойнайды.
85. Кьоринер-кьоринмес ак бояк,
Ювырсанъ етпессинъ яланъ аяк.
86. Сувда тувды,
Сувда оьлди.
87. Кьок оьгизим юрер,
Муьйизин кьокке тирер.
88. Кап тоьбе басыннан,
Кийик кетип барады.
Электей авызыннан,
Пусшыгып барады.
89. Авада мылтык атылган,
Сувда балык ойнаган.
90. Оьлен берсенъ отламас,
От салсанъ токтамас.
91. Кьок шатыр,
Кара котыр. (Асман, туьтис)

Әлме калсадан оғмер ак,

92. Қоышер-қоышер қуынде,
Қоышер-қоышер туың де.
Қоышер-қоышер ағаш,
Тырылдамас бир де.
93. Тиси йок, қоызи йок,
Улымады улытар.
94. Қазанда буы болар,
Термеде суы болар.
95. Ак қув ястығым ястанған.
96. Узынлығы бар, қенъи йок,
Туыби бар, уылерткиси йок.
97. Аяғы йок шабар,
Уясы йок ятар.
98. Бир атым бар татар ат,
Салсам югин қоытермес,
Сатсам баа еткермес. (ЕМ)
99. Шуқырда ятар,
Энъгилде ятар.
Токсаны келсе,
Толқынласып кетер.
100. Яланъ аякка барыятырман,
Яланъашка салам де.
101. Қаранъа уы ишинде,
Қанлы балта. (ТШ)
102. Ак йибекти япқандай,
Қыста ерди ябады.
Қуын йылтырап басласа,
Шоқырак болып агады.
103. Қызыл оыгиз ятқан ерде,
Туык битпес.

Әлме калсадан оғмер ак
Әлме калсадан оғмер ак
(Қар, қуырлық)

104. Шув-шув этер,
Шувылдап оьтер.
105. Аягы йок, касы йок,
Анълатпага басы йок.
106. Талав билмес тулпарым,
Тоббеден кетер тулпарым.
107. Борайды, борайды,
Шилтер этип авады.
Борайды, борайды,
Ап-ак этип дуныяды.
108. Бал аяк алып,
Шакырып эдим-келмеди.
Атка иер салып,
Кувып эдим-ыслатпады.

Ак кетип калам,
кара уямак калам (кыс, ср)

109. Кетер кыстынъ токсаны,
Келер яздынъ боистаны.

110. Бай терек, ети бутак.
Баьрине керек, ети атак.

111. Отыз япырак,
Бири кара, бири ак. (Кыс, Түм)

112. Бир терек, он эки бутак,
Бутакта отыз япырак.

113. Акты алып кетер,
Карады уянтып келер.

114. Аьне келестырган аман кус,
Авызы бурны тыман кус.
Машал онынъ юйриги,
Келеди кара куйрыгы.

115. Ай ман келер,
Куьн мен кетер.

116. «Тыр» десенъ токтамас,
Ем берсенъ ашамас.

117. Он эки бай басында,
Ойын терек касында.

118. Уш юз алпыс алты анасы,
Йырма сегиз баласы.
Доьрт боьлик уясы,
Бар бир юмырткасы.
119. Нур шашады юлдыз,
Йылт-йылт этип басында.
Айланады ак кыз,
Теректинъ касында.
120. Ямгырлы, елли, туманлы,
Куьн болар.
Алтынланды кэрлар. *м*
Япырак ерге туйсер.

121. Ак теректниъ басында,
Алпыс эки уясы.
Аьр уяда юмыртка,
Анам коьрер маясын.
122. Алла асар япысын,
Темир ашар капысын.
123. Ирип, ирип иритпе келер,
Эки епинин туьрип келер.
Энъгил шуькырга кона келер,
Эгин сувын ише келер.
124. Яз язлар, кыс кыслар.
Тужтыннан сув ишер.
Муьйизиннен козылар.
125. Ер астында йийрен ат,
Териси ети кабат.
Соярсынъ да тонарсынъ,
Тувраганда йыларсынъ.
126. Тып-тымалак топтай,
Иши кып-кызыл оттай.

127. Узын-узын алалар,
Онда ~~кийик~~ балалар. *мур*
Сорпасы арам, эти алал,
Ол не зат, балалар?
128. Урмай, сокпай йылатар,
Ол не зат? Балалар.
129. Кыс кетер, яз келер,
Кыз юзли бостан болар.
130. Бек турган,
Белин бувган.
131. Ябылганы япырак,
Тобысеги топырак.
132. Тувды яланъаш,
Коьрмеди боьлепиш.
Оьсти, картайды,
Ети кабат кийинди.
133. Биз-биз, биз эдик.
Ясы епкен кыз эдик.
Пише аявсыз уьзди,
Йибек йипке туьзди.
134. Балдай сары, яны йок,
Баласынынъ саны йок.
135. Туры бир карт,
Тон кийген юз кабат.
136. Эректе туры бир кыз.
Юзинде кып-къызыл ыз.
Коьрген эринмей алар,
Авызына ювып салар.
137. Бир кишкей маьндуьвей,
Тоьыз кабат тоны бар.
138. Узын, узын курык,
Басында юмырык.

139. Кабат тонлы, карыс бойлы.

140. Иши кызыл оттай,
Кыры ясыл топтай.

141. Бил-бил Али, биллали,
Билеклери кыналли.
Ясыл-ала тон кийип,
Яйкалады биллали.

142. Қоъзи кызарган,
Басы кыйсайган.

143. Топтай тамам тоьгерек,
Қонма ога куьпелек.
Тийме сенде, ел ога,
Шашылар увак жуьвга.

Кумда 144. Сары сыпатлы, ясыл кепли,
Сексен кабатка юралган.

145. Сары кумда, саргылт туьсли,
~~Сувсыз~~ писер, балдай таьтли.

146. Яз токсанында ашылар,
Кыс токсанында ябылар.

147. Атасы буькир кожа,
Анасы ясыл каьтеби.
Кедеси куьлдей эсирик.
Кызы балдай таьтли.

148. Тым-тымалак топтай,
Иши кызыл оттай.

149. Қаладан желер кыз,
Қырк кабат койыны бар.

150. Қан каркут,
Қара-ала буркут.

151. Язда ашылар,
Япырак ябынар.

Кыста шешинер,
Кырга коьмилер.

152. Маштак бойы бар,
Манак тоны бар.

153. Яз ясылландырар,
Куьз саргайтар.

154. Кишкей бойы бар,
Қабат тоны бар.

155. Иши сары, кыры ак,
Билмесень, казык как.

156. Узын курык, туьби бырык,
Бели кыйсык, басы ярык.

157. Сары ~~маразлы~~ увылым бар,
Сегиз кабат тоны бар.

158. Аласа терек, алпыс бутак,
Бутак сайын уя, уя сайын
мойыншак.

159. Бала, бала балалар,
Муьйизиннен сув ишер.
Туягынан басарлар,
Ол не зат, балалар?

160. Алма деген атым бар,
Ама алма тувылман.
Мени коьктен излерсинъ,
Ама ерден табарсынъ.

161. Ювыктан карайман,
Оьзим йылайман.

162. Туры аьруьв кыз,
Эш бир кайгысыз.
Ким коьрсе де алар,
Авызына салар.

(Баелы)

163. Токсекте куртқа олтырган,
Уьстин жийимге толтырган.
Ким оны ойламай соьгер,
Кобз ясын токтамай тоьгер.

164. Териси калын, туьги йок,
«Тарыс» деп ярылар-яны йок.

Уый, кыр айванлар

165. Аркасы ман авнамас,
Авызы ман куйзер.
166. Уый алдында, суу жасында,
Увлы, сувлы камыс.
167. Терен-терен куйыга,
Терек неге битпеген?
Телегендей кошкарга,
Муыйиз неге битпеген?
168. Йол-йола ман,
Йолга туькире бараман.
Какырып-туькирип,
Кагыт язып бараман.
169. Сакалы бар карт тувыл,
Муыйизи бар сыйыр тувыл.
170. Кувыс куврай туьбинде,
Кудай соккан олтыры.
Салпы кулак келеди деп,
Йылай-сыктай олтыры.
171. Сандыктагы таяв.
Тырнагы таяв.

172. Бойлы алка,
Майлы арка.
173. Куьмис сакаллы,
Кос айдарлы.
174. Оьньартпай тон киер,
Оьлен аягына илинер.
175. Эртенъ берип кетер,
Кеште алып келер.
176. Уьлгисиз пишилген,
Ийнесиз тигилген.
177. Муьйисли сандыгым,
Тобньтерилсе тоьгилмес.
178. Эл ятса да, куьн ятса да,
Эсенгелди карт ятпас.
179. Савынсыз, сувсыз,
Бетколын ювар.
180. Куба-ала тон кийип,
Кулыгын тик салып.
181. Сувга кирсе, бир болар,
Сувдан шыкса, мынъ болар.
182. Доьрт татар,
Дорбага ок атар.
183. Кыйык коьзли, йыртык эринли,
Кыякта кысылып ятар.
184. Эки аданас,
Бири-бирине кас.
185. Эти тойдырар,
Юни ябындырар.
186. Тавдан келер,
Талга кирер.

- Бели бутактай,
Бакырап улактай.
187. От ягада кумган,
Эки коьзин юмган.
188. Ямавы бар, йиби йок,
Ямавсыз туьси йок.
189. Айтайым юмак,
Эки топгай басында.
Табаны юмсак,
Авыр юги касында.
190. Коьтерип йыктым,
Коьгертип тыктым,
Кызартып шыгардым.
191. Тогай, тогай, тогай,
Тогай толы ногоай.
Тогайлы ерде бар,
Аьр бир элде бар.
192. Эл ятсада, элемен ятпас.
193. Эртеп кетер Али,
Кеште келер Али.
Туьрли йибектен,
Туьйме туьер Али
194. Уьндириктен топ туьсти,
Топ авызы буьристи.
195. ~~Алы айыргыш,~~ ⁹
Арты сыпыргыш.
196. Эки тоьбе арасы,
Торгай уясы.

197. Дoьрт лaп-лaп,
Бир кaйкы сaп.
Дoьрт тaптaвыш,
Бир бьлгaвыш.
198. Қoьк бyьгeдeк шyьeлдi,
Қyьмис aкшa тoьгилдi.

199. Басы-тарак, куйрыгы-орак.
200. Алдында бир тымалак,
Артында он кумалак.
201. Бил-бил Али,
Билекли кын Али,
Ясыл-ала тон кийип,
Яйкалады бил Али.
202. Басы-кертешли тарак,
Куйрыгы-кайтык орак.
203. Янлыдан бассыз тувар,
Бассыздан янлы тувар.
204. Авызы, бурны, этиги сары,
Юзуьв онынъ дайым каьри.
205. Уьрпейтеди тубклерин,
Коккирегин кекирейтип.
Куьрилдейди кусланып.
206. Шып-шып этер,
Шетте юзер.
Апай туьсли,
Алтын баслы.

207. Уый артында атлар,
Куйрыгын былгай отлар.

208. Авызы субъектен,
Сакалы эттен.

209. Қишкей ак тас,
Эки туърли ас.
210. Ак уыйимнинъ авызын,
Айлансанъда таппасынъ.
211. Ак кум бойында,
Эсик-тесиги йок сандык.
212. Ак сарайда, ак сандык,
Шыгараксыз ак терме.
213. Тириден авазсыз тувар,
Авазсыздан тири тувар.
214. Ак боькше,
Эки туърли сувлы.
215. Муьйиси йок,
Кувьысы йок.
Эсиги йок,
Тесиги йок.
Туьси ап-пак,
Билмеген акмак.
216. Қишкенекей ак тас,
Эки туърли тысы бар.

Кийкенекей ак тас,
Эки, туурли асы бар.

217. Изледим, талдым,
Излегенди таппадым.
Эсик коьрмедим.
Эсим йойдым.
218. Алды ягы кая,
Арт ягы кая,
Ортаасында
Сары мая.
219. Айланасын айландым,
Сууриндим, урындым,
Авызын таппадым,
Арыдым-талдым.
220. Айналдым, туьйинлендим,
Сандык киртин таппадым.
Айналдым, туьйинлендим,
Терме шыгаратын таппадым.
221. Коьз алдында бир буьйлер
Буьйлерден эки сув келер,
Ол не сув ды?
Отка салсань буз болар.
222. Яннан ялгыз тувар,
Ялгыздан ян тувар.
223. Ак сарайда,
Сары бийке.

224. Бели бир увыс,
Уыйи тар жувыс.
225. Шып-шып этер, шыптага конар.
Так-так этер, тактага конар.
226. Дуьбир-дуьбир дуькпе,
Доьрт аягы буькпе.
Обыр-сабыр саялы,
Оькпелейди баягы.
227. Йол уьстинде майлы кайыс,
Тийип койма юга, таныс.
228. Эки ягында коьзи,
Ава ярар оьзи.
229. Тоьгерек коьлде ийт уьрер,
Тоьгерек коьлде кыл аркан.
— Тоьгерек коьлде ийт уьрсе,
Ол да бака тувыл ма?
— Тоьгерек коьлде кыл аркан,
Ол да йылан тувыл ма?
230. Оймак, оймак, оймак,
Ашылмаган юмак.

- Уьсти толган ийне,
Асты йылы эм юмсақ.
231. Кеби буздай, тили туздай.
232. Канаты бар, жаны йок.
233. Быз-быз этер, бийиктен оьтер.
234. Оьзи юзиктей тоьгерек,
Уьсти тоьгерек тегенек.
235. Элемен аяқ,
Ювырса етпес яланъ аяқ.
236. Терек басында тутинсиз отав.
237. Калын камыс ишинде,
Қара доньыз ойнайды.
238. Камыс туысли, туыйме баслы.
239. Канаты бар ушпас,
Авызы бар ашпас.
Қуынге куыймес,
Елге тиймес.
240. Оьзи кишкей, коьп юреди,
Оьзиннен уыйкен лок коьтереди.
241. Энъир-менъир аяқлы,
Сексен сегиз таяқлы.
242. Қоьпти коьрген басы бар,
Қоьпиршик толы авызы бар.
243. Онда-мунда ушар,
Суыйген ерине конар.
244. Шып-шып этер, шыптага конар.
Алалы баслы, алтын тоьсли.
245. Мысық, бели кысық.
246. Ийис биледи, ийт тувыл,
Ин жазады, боьри тувыл.

247. Беленъ, беленъ, беленъ ат,
Бели юван куьрен ат.
Тавга барса тоймас ат.
Йолга шыкса талмас ат.
248. Юреги соьзге толы,
Авызы сувга толы.
249. Тырнакка шаншар Эти йок,
Таныска коьринер бети йок.
250. Бутак арасында,
Кырк оьрнекли ая.
251. Сизинъ уьй арасы,
Бизим уьй арасы.
Токтамыс казган,
Куйыдай болган.
252. Таргыл тав, таргыл тав,
Таргыл тав басында.
Саргылт баслы ана бар,
Сан етпеси касында.
253. Баьтен, баьтен ат,
Бели наьзик куьрен ат.
Белиннен ок оьтпес ат,
Талав тийсе оьлмес ат.
254. Йол уьстинде ыжы-мыжыкы.
255. Бир ястыкка доьрт яс,
Бир тил болып яшайды.
256. Канаты бар ушпас,
Кувсанъ — еткермес.
257. Арбаган йортар каршорт,
Берберген йортар карашорт.
Тал туьбинде тынык сув,
Тындырып ишер карашорт.

258. Казаннан кара, кардан ак,
Орактан буькир, оттан туьз.
259. Суьвда тувган балык тувыл,
Ерде ыргыйды коян тувыл.
260. Алты аяклы, тал таяклы,
Бал куйрыклы, басы юмырыклы.
Ерде юриси йок, ерде тынысы йок,
Кустан, кояннан кеми йок.

II. Аьдем эм яшав

261. Элип недир, дал недир,
Кевде ишинде, бал недир?
262. Катусуьринтер, куьрсентип уьйретер.
263. Балдан таьтли, балтадан авыр.
264. Эки коьз каравга тоймас,
Эр киси хатынга тоймас.
Бай аьдем акшага тоймас,
Туваяк тувар, оьлеек оьлер,
Тубине ким егер?
265. Балдай таьтли, шыбындай зат.
Лалдай баалы, кашша етпес ат.
266. Атасынынъ тайы, анасынынъ айы.
267. Коьк коьгершин болар,
Коьл айланып коьнар.
268. Шуьберекке туьйилмес,
Шайга салып сапырылмас.
Оннан таьтли зат болмас.
269. Коьреек куьни коьп,
Ишеек сувы коьп.

Саныкта кертлемес.
33

270. Сары-сары япырак,
Суыйинишке коьпир болмас.
Койылган келеятыр деп,
Суыйинши тилей келмес.
271. Ялаган канмас, ишкен тоймас,
Ялыны йок-ягар, канаты йок ушаг
272. Эки коьздинъ бири,
Бир коьздинъ нуры.
273. Куьн болып келер,
Туьн болып кетер.
274. Ясырылсанъ кутылмасынъ,
Кашсанъ тутылларсынъ.
275. Явлыкка оралмас,
Оннан яхшы зат болмас.

276. Сыдырув биткен ак терек,
Сыдырмага куыш керек.
277. Бир затка бир зат себен,
Тобеге тигилген саьдеп.
278. Бир кишкенекей маьдуьвей,
Қаладан хабар аькелер.
279. Ав-ав этер, пыс-пыс этер,
Қалын камыс, яркын юлдыз.
280. Кара бозда, ак кушына.
281. Уьрпек, уьрпек тав,
Уьрпек тавдынъ астында.
Эки кара кундыз бар,
Эки кундыз астында.
Эки ярык юлдыз бар,
Эки юлдыз астында.
Шышкак токлы бар,
Эки токлы астында.
Баьрин де опкан обыр бар.
282. Қыналайым кып-кызыл,
Қылыплы болсанъ оны тап.

Айналайым алпа-ак,
Акыллы болсанъ оны тап.

283. Аксамга дейим айланар,
284. Кызувсыз куьдирер,
Кызувсыз буьлдирер.
Иыкпай бел узер,
Аьжалсыз оьлтирер.
285. Эбелев экев, япалак ялгыз.
Эки эгев, яркын юлдыз.
286. Тав басында кар явар,
Этегине туман туьсер.
Ак аран бос калар.
Аттынъ карувы таяр,
287. Кел десе келмес, келме десе келер.
288. Ашыл десем ашылар,
Ябыл десем ябылар.
Кирген ога атылар,
Атылар да ютылар.
289. Куьдирер коьсев,
Куьдирер коьсев.
Балдай коьсев,
Увдай коьсев.
290. Оьз этиньде бир юмак,
Иипсиз типилген оймак.
291. Элбир-Элбир, Элбир тав,
Элбир тавдынъ астында.
Эки кара кундыз бар,
Эки кундыз астында.
Эки ярык юлдыз бар,
Эки юлдыз астында.
Эки шышак токлы бар,
Эки токлы астында.

Аксама
Кел десе
Келмес

- Элди юткан обыр бар,
Обырдынъ астында,
Колтык куврай бар.
292. Алтын десе алтын тувыл,
Темир десе темир тувыл.
Алтындай баалы,
Темирдей сыйлы.
293. Эки тувган аданас,
Бир бирин коьре алмас.
294. Куьбеде писпеген,
Казанда кайнамаган.
Ерде оьспеген,
Саьбий ишип тоймаган.
295. Кара камыс касында калын орак,
Калын орак касында пыскылдак,
Пысылдак касында тыркылдак,
Тыркылдак касында ак кайрак.
296. Эсти састырар, эсти йыйдырар.
297. Бир ана, бес бала,
Бесеви де бек бала.
298. Куьлдирер кызыл кызув,
Буьлдирер кызыл кызув.
299. Сенде де бар, менде де бар,
Акыллы болсанъ ойлап тап.
300. Оьзинде бар, эсинде йок.
301. Эки оймак, эки бул,
Соьнмесин эки нур.
302. Белим буьгилди,
Бойым шоьгилди.
Маразым оьсти,
Тобемге ак туьсти.

303. Ак коьлдинь ишинде кара тезек.
304. Яслыкта терегим,
Картлыкта керегим.
305. Азбарым толы ак тавык,
Ортасында карт тавык.
306. Бир тоьбеде ети тесик,
Ете ви де керек тесик.
307. Калын камыс астында,
Яркын юлдыз янады.
308. Ак аьдемлер кесер,
Кызыл аьдемлер аькетер.
309. Айланасы тоьгерек,
Каплаган тегенек.
Тегенектен кол эрек,
Аьр аьдемге бек керек.
310. Абыз келсе, келер,
Абыз кетсе, кетер.
Абыз оьлсе, калар,
Тувганга тагылар.
311. Оьз бойында бир юмак,
Оьзеленсень таппассынъ.
312. Йылтырайды ак тас,
Ювырады кефхар тас.
313. Оргыл тавда кара орман,
Оралып ак туман .
314. Бир йылгада бес тармак
315. Каранъа коста, канлы балта.
316. Аклар шайнамай ютар,
Кызыллар кыйнамай тартар.
317. Каранъа сарайда, какам-текем
ойнайды.

318. Бир тавда эки шырак.
319. Қаранъа котан ишинде,
Тизим-тизим ак тавык.
320. Бир. йолдынъ эки ягында эки кардаш.
Бир бирине барыспай балар кас.
321. Оьрме шетен ишинде,
Оьрсенълейди конъгыр каз.
322. Тьогерек коьлде ала аркан,
Соны тапшы балантаз.
Тьогерек коьлде ийт аплар,
Соны тапшы балантаз.
Тьогерек коьлдинъ туьби йок,
Соны тапшы балантаз.
Тьогерек коьлде шам шырак,
Соны тапшы балантаз.
Тьогерек коьлде кара куврай,
Соны тапшы балантаз.
323. Узын-узын узапа,
Узапа да, язапа.
Язапа да, бес бутак,
Бесевинде де япырак.
324. Уьрпек, уьрпек тав,
Уьрпек тавдынъ астында.
Эки яркын юлдыз бар,
Яркын юлдыз астында.
Эки боклы токлы бар.
Боклы токлы астында.
Асан казган куйы бар.
325. Яратылганга ябыскан.
326. Бес бутаклы терек,
Аьр аьдемге керек.
327. Кумырскага юмыршка.

АЗЫК

- ✓ 328. Ак шалайым ап-ак,
Акыллы болсанъ оны тап.
Кыналайым кып-кызыл,
Кылыплы болсанъ оны тап.
Билелейим бит битлев,
Билимли болсанъ оны тап.
- ✓ 329. Кызартып салдым, кубартып алдым.
- ✓ 330. Кырт-мырт ,бирин шайна.
Бирин ют, эрин яла.
331. Тас каладынъ ишинде, темир кала.
Темир каладынъ ишинде, ялгыз бала
- ✓ 332. Авызы йок, бурны йок,
Бир тостакай суыт ишер.
- ✓ 333. Бесекей камыс, басы емис.
Бай асы, баллы емис.
- ✓ 334. Аласа терек, алпыс бутак.
Бутак сайын уя, уя да юмыртка.
335. Салып, салып йибердим,
Сары оыгиз таптырдым.
- ✓ 336. Каранъа уйдинъ ишинде,
Карны йыртык кой ятыр.

337. Сизге юмак айтайым,
Оъзим сувга батайым.
Сувда мени излерсинъ,
Сувда мени коьрмессинъ.
338. Оъзи таьтли, оъзи ак,
Таппасанъ сен акмак.
339. Суьттен таза ды, тарыдынъ сувы ды.
Аьжидинъ асы ды, досым, ол не ди?
- ✓ 340. Ашув, ашув ашшыдыр,
Онсыз ас болмасдыр.
- ✓ 341. Асылым бийдайдан, казасы сувдан.
- ✓ 342. Қаны йок, суьеги йок,
Шапшак туьбинде ятыр.
343. Мый айландырган сув, ден савлыкка ув.
- ✓ 344. Қоьзи бар да, касы йок,
Қанаты бар да, аягы йок.
Басы бар да, шашы йок.
Тили бар да, соьзи йок.
345. Сары коьлде, ак баьпийлер.
346. Оъзинъ ялап болмассынъ,
Онсыз ас-сув емессинъ.
347. Таныстырар ак боьке,
Урыстырар ак боьке.
248. Тузсыз буьледи, сувсыз оьледи.
349. Сувда тувар, сувдан коркар.
350. Уьсти тас, асты тас,
Ортасында сыйлы ас.
- ✓ 351. Арбага тиелген, уьйге суьелген.
Аьдем еген, не зат тиелген?
352. Коьргенге сув, ишкенге ув.

353. Оп, оп обалалар,
Онда кийик балалар.
Сорпасы арам, эти алал,
Табынъыз, балалар!
- ✓ 354. Канаты бар кыйнасам да ушпас.
355. Ишинде каны йок, балалардынъ саны
йок.
- ✓ 356. Алкар-малкар, сув ишинде,
Сары табак калкар.
- ✓ 357. Авызы-бурны буърискен,
Егенди суъйинткен.
- ✓ 358. Кабат-кабат оралган, аъдем ашап
гоймаган.
359. Яхшы атак йойдырар, яман атак
таптырар.
360. Сулемен аксак сувга туъсти,
Суъривли койым бирге туъсти.
Карамык келип каплады,
Тырымтай келип йоклады.
361. Тавдан келер такыр-тукыр,
Ур да басын йыпыр.
- ✓ 362. Акыллыды эсиннен састырар,
Тентекти оьгизлей тувлатар.
- ✓ 363. Аьне ягы темир,
Мине ягы темир.
Эки ягыда темир,
Ортасын сен кемир.
364. Сув ишинде суъексиз балык.
365. Сувда тувады, туъбинде алты.
Шайга салдык, йок болды.

366. Суьруьв-суруьв койларым, сувга туьсти.
Суьлеймен сокыр келип, бирге туьсти.

✓ 367. Карасань сув, ютсань яв.

Ютсань дав басынъ, болмас сав басын

368. Синьгел-сув тувыл.

Ап-ак кар тувыл.

Досым, ойлап кара,

Таппасань бетинъ кара.

369. Эртөнъ мөн турдым,
Эки йолга мчндим.
370. Эки шетиннен тарт,
Ортасыннан парт.
371. Шалкасыннан салдым,
Басып-басып алдым.
- 372 Туыклиге туыксиз кирер.
373. Отавдай тоьгерек,
Аьр кимге керек.
374. Бир туыклиге бесев кирер.
375. Анайдыкы энъи дымалак,
Атайдыкы юнли барак.
376. Эрте турдым силкиндим,
Эки шыбыкка туьстим.
377. Кеште бос болар,
Эртөнъ толы болар
378. Туын болсын, куын болсын,
Сыйлы орын бийлер.
371. Керексе ашылар.
Керекпесе ябылар.

380. Куьндиз юремиз,
Туьнде ятамыз.
Таныда тагы юремиз.
Бил, биз киммиз?

381. Куьндиз абытлар,
Кеште кувыста ятар.

Уый муьлик,
сабыт—саба

382. Дон-донъдырай, сан-санъдырай.
Куьл-куьлдирей, эл-элдирей.
383. Бир ийтим бар ырылдайды,
Карын-шеги дырылдайды.
384. Кара сыйыр карар,
Кызыл сыйыр ялар.
385. Юзик баслы, юз коьзли.
385. Уыш аяклы коьгалмас,
Онсыз юрт болмас.
387. Маштагы эсик ашар,
Узыны шыгып кашар.
388. Атам атлы, мен яяв,
Қолымда темир сояв.
Балшык тизден,
Сув белден.
389. Яртысынынъ яртысы,
Қалада темир яртысы.
Яртысынынъ яртысы,
Сувда балык яртысы.

Яртысынынъ яртысы,
Орманда бар яртысы.

390. Каппас, ырылдамас.
Капыга янастырмас.
391. Ят куышик, ят куышик,
392. Ак шалбыр ишинде,
Керттик бас ойнайды.
393. Бел буькирген, буькирген.
Белине шайтан туькирген.
Тамагына тас байлап,
Танъ атканша оькирген.
394. Карагай ярылып болмас,
Хан кызы алынып болмас.
395. Бизим уьйде киси бар,
Аркасында тиси бар.
Барайым десем ырылдайды,
Коьтен шеги дырылдайды.
396. Сары от ойнар,
Ер отсыз калар.
397. Қалага бараятыр эдим,
Қара туье шоьгип ятыр.
Қайтып келеятыр эдим,
Сулайып оьлип ятыр.
Қабыргасыннан туьрткен эдим,
Қара туье куьйсеп ятыр.
398. Эки басы бугылдык,
Тенъизге алып ювырдык.
399. Қоьк оьгизим коьнин суьйрейди.
400. Тавдан келер так кимик,
Беллери бутак кимик.

Куыш анъ диктиги, Ят куьшеник

Энъкейип сув ише алмас,
Бакырар улак кимик.

401. Дорыт аягы бар, алдыга юрмейди.
Кенъ коькиреги бар, юк коьтереди.
402. Анайдыкы ашылар, ябылар.
Атайдыкы ылбырар, салпырар.
403. Юмак айтайым йыпыша,
Тамагына кыпыша.
404. Бизим уьйде киси бар,
Тобесинде тиси бар.
405. Тостакай толы сув,
Сувдынъ уьсти був.
406. Аласа терек, асты боран.
407. Асты калай, уьсти калай,
Ортасында таьтли малай.
408. Тас-тасты коьтерер,
Тас атасын коьтерер.
Баласы боьркин коьтерер.
Атасы баласын коьтерер,
409. Коьтермединъ астында,
Барайым десе ырылдар,
Коьзи кызыл ийт ятыр.
Коьтен-шеги дырылдар.
410. Янгиси юьлипти, уьш киси коьтерип
бараятыр.
411. Авызы йок, тиси йок, сокпаган киси
йок.
- 412 Аласа аран, асты боран,
413. Торы тайым бар,
Толы сыйы бар.

Таныган да минер,
Танымаган да минер.

414. Андыра-мандыра, сандыкка кондыра.
415. Қайнап турған тас, тузсыз пискен ас.
416. Ақ жуышпим, ювыра-ювыра юкли
болар.
417. Қаранья уй ишинде,
Қарны йыртык кой ятыр.
418. Оьтемис оьлип бараятыр,
Он аьдем коьтерип бараятыр.
419. Бели буькир, алыс туькир.
420. Айланасы терек, иши шелтек.
421. Мытыра бойлы, мынъ коьзли.
422. Йогардан тоьменге малыган,
Қызлардынъ коьзи ялынган.
423. Термен-сермен
Хан келсе де,
Бий келсе де,
Турып орын бермен.
424. Йылгын якса кызган, тобылгы яса
толган.
425. Мынъ коьзли топгай.
426. Кара сыйырдынъ касында, кызыл
бузав.
472. Уьйде киси бар, басында сиси бар.
428. Доьрт аягы бар, юриси йок.
429. Қишкей оьзи, калай юзли,
Қардай туьсли, кырк коьзли.
430. Қишкенекей маьндуьвей,
Ювырып бузав болар.

431. Ювырып келди бир куртка,
Басын тыкты ювыртка.
432. Кетен шалбыр ишинде,
Кекенълейди кертик бас.
433. Аюв акырар, юни куйылар.
434. Тойгереги аран, асты боран.
435. Уыш киси, уыш киси,
Уышеви де атланды.
Кайын аканъ кара шепкенли,
Кайын агай атланды.
Езден кызыл шепкенли,
Езден де атланды.
436. Каранъа уйдинъ ишинде,
Тентек абрам бийийди.
437. Керегеде керискен,
Келиншек пен эрискен.
438. Атам ясаган зат, уйге кирмес,
Анам ясаган зат, кырга шыкпас.
439. Кутык-кутык уыйим бар,
Бир аякта туыйим бар.
440. Аып дедим, куып дедим,
Бар эсикти яп дедим.
441. Добрт кулаклы азап,
Келген затты ютады.
Этке карны тоймаяк,
Ашаганын мутады.
442. Кыска бой эсик ашар,
Узын бой шыгып кашар.
443. Узын куйрык савыскан,
Ишиндегин таъвескен.

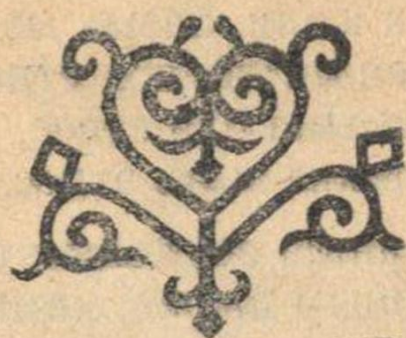
444. Кишкенекей Меньлибий,
Қоьгем суьйреп барады.
445. Суьт тилемес, кеш демес.
Қара уьндемес, уьйге йибермес.
446. Темир беклер, темир ашар.
447. Ебир курт артында, ерилген бар.
448. Қарашы турган япысын,
Темир ашар қапысын.
449. Эсиктен тоьрге ювырар,
Эт бетинен йыгылар.

450. Бесик ,бесик бес юмак,
Бес атайдан калган юмак.
Абыз атай айткан юмак,
Альим акай шешкен юмак.
451. Маштак жуйы, сувы койы.
452. Кобан сандык, коынъил байлык.
453. Ай балтадынъ юзи, кара сувдынъ
ызы.
454. Термен, термен тасы бар,
Ортасында касы бар.
Оны тапкан улыннынъ,
Юз йырма ясы бар.
455. Ягылады бояк тувыл,
Кадалады таяк тувыл.
456. Япырагы бар, терек тувыл,
Тигиси бар, каптал тувыл.
Акылы бар, аыдем тувыл.
Шешкен маылек тувыл.
457. Кака коьлде, ак камыс.

458. Маштак камыс, басы емис.
459. Юка юзли, базык ызлы.
Аьлим суьйген, баллы емис.
459. Юка юзли, базык ызлы.
Теренлигине кол етпес.
Багасына баа етпес,
Тентекке зыян этпес.
461. Котаным ак, койым сансыз.
Койшым йырав, камшым сабсыз.
462. Юзи темир, соьзи коьмир.
463. Ашык сандык, ишинде ян азык.
464. Аьдем мен тилсиз соьйлер.
465. Аласа терек, аьдемге керек.
466. Ойдан тувган, элде данъ алган.
467. — Оьлгенше не тарык,
Ол не зат?
— Савлык .
— Энъ де уьйкен байлык.
Ол не зат?
— Дослык.
— Кув ястыктан юмсак,
Ол не зат?
— Кушак.
— Онсыз болмас келим,
Ол не зат?
— Билим.
468. Таныс пан соьйлер,
Ят пан соьйлемес.
469. Уьювли тоьсек,
Оны билмеген эшек.

470. Токал терек басында,
Тостакай от янар.
471. Яр асты йырык,
Кирер юмырык.
472. Бир тоьбединъ басында,
Буькир коян.
473. Аь, буькирген, буькирген,
Белине шайтан туькирген.
Танълайына шоьп кабып,
Танъ аткышай оькирген.
474. Алдым-шаша, артым-кылган.
Басканым-баяз, олтырганым-бяз.
475. Темир юрекли, куьмис юзли.
476. Токта десе токтамас,
Пишен салса ашамас.
477. Тел курык бойы тел экен,
Тел де хабар коьп экен.
478. Тоьбеде калын орман,
Ойнар буькир коян.
479. Яны йок, коьни йок.
Сув ишер, май ер.

480. Терен-терен йылгалар,
Тебингисин узе алмай,
Шаркын яза алмай,
Шеренеди мырзалар.
481. Токал терек басында,
Не де бир зат куйылар.
Серник бассанъ куйылар.
Тостакайда от янар.
482. Узун кисиге, кыска белбав.
483. Оъзи атка атланган,
Аякларын артка созган.
484. Эки йибек, ети тесик.
Бели бек, бос киндик.
485. Юрсе ызы йок, сынса соъзи йок.
Шапса отын, тап деймен атын.
486. Тили йок соъйлер,
~~Табаны йок соъйлер,~~
Табаны йок юрер.
487. Оъленли ердинъ шоълмеги,
Оъли кулын териси.
Кайнай терек яртысы,
Канбек терек бугагы.
438. Уыйимде танам бар,
Сув тилемейди.
Касында олтырсам,
Уйкы келмейди.
489. Бир терегим бар, бугагы йок.
Оны курт ейди, авызы йок.
490. Бир кара атым бар,
Сатсам сатув этпейди.
Басында даъвлет бар,
Кувса да кетпейди.

491. Арпа емес, ем тилөмөс,
Сув ишер, май ялар.
Маъ деп шакырсаңь келмес,
Майланда тат калар.
492. Тобьбеден оьтер, такырга етер.
493. Эрте де юрер, кеште де юрер,
Бир абыт алмас.
494. Авызы соьйлөр, кулагы эситер.
495. Бир муьйиште олтырган,
Уьйдинъ ишин толтырган.
496. Уьсти юлдыз, иши тенъиз.
497. Авыл коьшер, шапшак калар.
498. Аттан уьйкен, ийттен кишкей.
499. Дамбыр-думбыр доьртев,
Туьбири мен бесев.
Қарт агай экев,
Парт ага ялгыз.
500. Тез ашар, увак шайнар.
Оьзи ютпас, кисиге бермес.
501. Бир маьндуьвей, эрди нерден
туьсирер.
503. Қазанда асылмаган,
Сув ман ювылмаган,
Бавда оьспеген,
Балага келискен.
504. Уьй алдыда кадалган,
Доьрт аяклы, байланган.
505. Арпа, сулы ашамас,
Айдаган заманда ерди,
Суьйрейди ети туьренди.

506. Тыр-тыр этер, коькже етер.
Не зат айтсанъ, соны этер.
507. Кийик келер айланып,
Казан калар байланып.
508. Тыр-тыр этер, оьзи сабан айдар.
509. Аягы йок юзеди, авызы йок
соьйлейди
510. Ятса коьндай, турса туьедей.
511. Аттан бийик, ийттен маштак.
512. Бир келиним бар, келген-кеткен
оьбеди.
513. Уьюв, уьюв тоьсек,
Оны билмеген эшек.
514. Бир заманда терек эдим,
Йолавшыга керек эдим.
Койшыга ыклав эдим.
Коктан эрек эдим.
Аллам састырды,
Кокка бастырды.
515. Доьртев туры тизилип,
Бир тактага таянып.
516. Куьн де «тык-тык», туьн де
«тык-тык».
517. Коьзи бар, касы йок, мурты
айланган.
518. Кеште яйылар, куьндиз йыйылар.
519. Сары юзли, нап, канлы,
Каранъа уьйде нурлы.
520. Бир аяда кырк тесик.
521. Аласа тувдан кар болар.

522. Куйрыгы бар эм коьзи,
Койлек тигер оьзи.

523. Басы темир, колы агаш.

524. Юремиз аязда, юремиз язда.
Етип болмаймыз керек ерге.

✓ 525. Мынь койды, бир шыбык кайтарар.

Туърли юмаклар.

526. Йол уьстинде, киртли сандык.
527. Арбага тиелмес, тамга суйелмес.
528. Ятса тот басар, турса от салар.
529. Сувда калкады, елде ушады.
530. Ел мен келер, сув ман шыгар.
531. Эгиз-эгиз туъркмен.
Эки аркада сегиз туъркмен.
Бавырында бала туъркмен,
Басында кара туъркмен.
532. Айгыршак, туйгыршак,
Ийленсе бир кушак.
533. Кырк кысырак,
Бир куйыдан сув ишер.
534. Эки басы уйде,
Даьвме шаркы кырда.
535. Шытыр-мытыр, шиедей кара котыр.
536. Казык кадалган, сандык ябылган.
537. Тон берсем киймейди,
Бал берсем ишпейди.
Куйрыгы-ялы кыналы,

Доьрт туягы тогалы,
Ат берсем минмейди.

538. Орамда бар, коьлде йок.
Орманда бар, шоьлде йок.
539. Оьзи буькир, юзи оьткир.
540. Сансыз сары ат ,буькир торы ат.
- 541 Кыска куйрык савыскан,
Кырдынъ отын таьвескен.
542. Узын, узын ышкыр,
Ушына барып кышкыр.
Тагылдырып таска,
Тагы барып кышкыр.
543. Йылт-йылт этер, йылгадан оьтер.
Элемен эзер, эл кезер.
544. Уый басында юмагым,
Муыйизлерин ол керген.
Узын кара куйрыгын,
Тоьмен созып йиберген.
545. Эртенъ доьрт аяклы,
Туьсте эки аяклы,
Кеште уьш аяклы.
546. Кишкей мандуьвей, жийикти йыгар.
547. Арыдым деп ол айтпас,
Сени бир де алдамас.
Ога дайым да куьш кос,
Ол аьр кимге де кан дос.
548. Эрге турдым,
Кокь серкеди ерге урдым.
549. Тоьбеге минсе арымас,
Сувга келсе ютылмас,

550. Бир кишкей мандуьвей,
Тувай элди коьширер.
551. Данъыл улак, узын кулак,
Каткып кетти, яр-йыранак.
552. Бир тоьбеде ети тесик.
553. Тоьбеге карап ювырар.
Тоьбеден тоьмен тымалар.
554. От ягада олтырган,
Эки коьзин тарс юмган.
555. Коьныли ток, уьлерткиси йок.
556. Йол уьстинде казан кайнайды.
557. Кырда кылав, кызыл ала бузав,
Мойнында мойшак, турган кушак.
558. Айта-айта меннен кетер,
Тынъламасанъ сеннен кетер.
559. Эки агасы, эки иниси,
Ювырып бири-бирине ете алмас.
560. Уьйде коьринип турар,
Аьр ким колын созар.
561. Экеви алды бетте, экеви арт бетте.
Бирге токтар ,бирге юрер.
562. Басы сувда. касы кырда.
563. Бирев соьйлер, бирев шайкалар.
Экев тынълар, экев карар.
564. Терисин йыртпай этин еген,
Йилик шаппай майын еген.
565. Онда-мунда юреди, уьйге кирмейди.
566. Ак куьп, ер астында ети туьп.

567. Уьсти так, асты так,
Ортасында шынжыр как.
568. Салынады саркады,
Ерге туьспеге коркады.
569. Добрт кудагай,
Бир бирисин кувалай.
570. Басын коькке каратып,
Явган карды боратып.

1. ТАБИАТ

Кобк куымбези эм ер

1. Кобк, ер, юлдызлар, ай. 2. Ер, куын коьзи. 3. Ер.
4. Кобк, ер. 5. Ай. 6. Ер. 7. Куын коьзи. 8. Ер, ай. 9. Кар,
ер. 10. Ай. 11. Ер. 12. Боран, ай, юлдыз. 13. Ай. 14. Куын
коьзи. 15. Ер. 16. Кобк, ай. 17. Ай, куын коьзи, юлдыз-
лар. 18. Юлдыз. 19. Куын коьзи, ай. 20. Ай. 21. Куын
коьзи, ай. 22. Ай. 23. Куын коьзи. 24. Ай, юлдыз. 25.
Кобк, юлдызлар, ай. 26. Кобк, юлдыз. 27. Ай, юлдыз. 28.
Юлдызлар, юлдыз. 29. Кобк, юлдызлар, ай. 30. Кобк,
юлдыз. 31. Ай, юлдыз. 32. Юдызлар. 33. Ай. 34. Ер. 35.
Юлдызлар, аспан, ай. 36. Ай. 37. Куын коьзи. 38. Куын
коьзи. 39. Юлдызлар. 40. Куын коьзи. 41. Куын коьзи. 42. Юлдыз,
ай. 43. Куын коьзи. 44. Юлдызлар, ай. 45. Куын коьзи. 46. Етеген.
47. Юлдызлар.

Табиат коьринислери

50. Булыт. 51. Туьтин. 52. Курткашык. 53. Ясынок. 54.
Ел. 55. Ава. 56. Буз. 57. Кар. 58. Тенъиз. 59. Кум. 60.
Уьлертки. 61. Туьтин. 62. Аяз. 63. Уьлертки. 64. Ялын.
65. Буршак. 66. Ел, кар. 67. Йылга. 68. Кар. 69. Аяз.
70. Ясын ок. 71. Уьлертки. 72. Кар. 73. Сув. 74. Кырав.
75. Коббек. 76. Тоббе. 77. Курткашаш. 78. Айындырык,
явын. 79. Ава. 80. Уьлертки. 81. Ел. 82. Уьлертки. 83.
Ясын ок. 84. Ел. 85. Сагын. 86. Буз. 87. Туьтин. 88. Ту-
ман. 89. Ясын ок. 90. Сув. 91. Туьтин. 92. Йылга. 93.
94. Кар. 95. Кар, куьртик. 96. Йылга. 97. Ел. 98. Кар.
99. Кар. 100. Кар. 101. От. 102. Кар. 103. От. 104. Ел. 105. Булыт.
106. Кар. 107. Кар. 108. Ел.

Заман

109. Яз. 110. Юма. 111. Туьн, куьн. 112. Йыл, ай. 113. Яз. 114. Кыс. 115. Туьн. 116. Юма. 117. Янъы йыл. 118. Йыл, ай, юма, куьн. 119. Янъы йыл. 120. Куьз.

Оьсимликлер

121. Бийдай. 122. Карбыз. 123. Оьлен. 124. Бийдай. 125. Соган. 126. Карбыз. 127. Юзим. 128. Соган. 129. Емис. 130. Бийдай. 131. Карбыз. 132. Соган. 133. Бурьш. 134. Кавын. 135. Соган. 136. Бадражан. 137. Соган. 138. Тары. 139. Капыста. 140. Карбыз. 141. Камыс. 142. 134-138
143. Кавын. 144. Соган. 145. Кавын. 146. Юзим. 147. Карбыз. 148. Соган. 149. Карбыз. 150. Юзим. 151. Юзим. 152. Сарымсак. 153. Япырак. 154. Соган. 155. Кабан. 156. Камыс. 157. Соган. 158. Бийдай. 159. Торп. 160. Ер алма. 161. Соган. 162. Елек. 163. Соган. 164. Карбыз.

Уьй кыр айванлар

165. Сыйыр. 166. Туьединъ силекейи. 167. Туье. 168. Оьгиз. 169. Эшки. 170. Коян. 171. Мысык. 172. Туье. 173. Эшки. 174. Кой. 175. Сыйыр. 176. Малдынъ аласы. 177. Сыйырдынъ елини. 178. Сыйырдынъ муьйизи. 179. Мысык. 180. Коян. 181. Аттынъ куйрыгы. 182. Сыйырдынъ елини. 183. Коян. 184. Муьйиз. 185. Кой. 186. Коян. 187. Мысык. 188. Сыйырдынъ аласы. 189. Туье. 190. Кой шалув. 191. Ийт. 192. Муьйиз. 193. Койдынъ кумалагы. 194. Сыйырдынъ богы. 195. Сыйыр. 196. Сыйырдынъ манълайындагы шаш. 197. Туье. 198. Койдынъ кумала-

Уьй куслар

199. Кораз. 200. Тавык. 201. Баьпий. 202. Кораз. 203. Тавык. 204. Баьпий. 205. Кокис. 206. Баьпий. 207. Кораз. 208. Кораз.

Юмыртка

209—222. Юмыртка. 223. Юмырткадынъ сарысы. 224. Кумырска. 225. Шыбын. 226. Кирпи. 227. Йылан. 228. Лашын. 229. Бака, йылан. 230. Кирпи. 231. Йылан. 232. Куьпелек. 233. Балшыбын. 234. Кирпи. 235. Кавмак. 236. Уя. 237. Буьрше. 238. Йылан. 239. Балык. 240. Кумырска. 241. Кирпи. 242. Балык. 243. Шыбын. 244. Конъыз. 245. Кумырска. 246. Конъыз. 247. Шышкан. 248. Балык. 249. Шегертки. 250. Торгайдынъ уясы. 251. Шыш-

кан ини. 252. Балшыбын. 253. Кумырска. 254. Кумырска.
255. Тас бака. 256. Балык. 257. Кундыз. 258. Савыскан.
259. Бака. 260. Балык.

II. АЬДЕМ ЭМ ЯШАВ

АЬДЕМ

261. Ян. 262. Яшав. 263. Уйкы. 264. Яшав. 265. Аьдем-
нинъ яны. 266. Бала. 267. Кыз. 268. Уйкы. 269. Бала.
270. Обли. 271. Аьдемнинъ яны. 272. Бала. 273. Яшав.
274. Аьжел. 275. Уйкы.

Аьдемнинъ муьшелери

276. Тис. 277. Киндик. 278. Тил. 279. Авыз, бурын,
шаш, коьз. 280. Агарган шаш. 281. Бас, кас, коьз, бурын,
авыз. 282. Тил, тис. 283. Коьз. 284. Тил. 285. Кулак, бас,
кас, коьз. 286. Шаш, коьз, тис. 287. Эрин. 288. Авыз. 289.
Тил. 290. Киндик. 291. Бас, кас, коьз, танав, авыз, сакал.
292. Тил. 293. Коьз. 294. Анадынъ суьти. 295. Шаш, бу-
рын, тил, тис. 296. Тил. 297. Бес бармак. 298. Тил. 299.
Аьдемнинъ аты. 300. Киндик. 301. Коьз. 302. Агарган
шаш. 303. Коьздинъ карашыгы. 304. Аьдемнинъ муьше-
лери. 305. Тис, Тил. 306. Бас. 307. Коьз. 308. Тис, тил.
309. Кирпик. 310. Аьдемнинъ аты. 311. Киндик. 312.
Коьз. 313. Шаш. 314. Бармак. 315. Тил. 316. Тис, тил.
317. Тил. 318. Коьзлер. 319. Тис. 320. Коьз. 321. Тил.
322. Бурын, тил, авыз, коьз, шаш. 323. Бармак. 324. Бас,
коьз, бурын, авыз. 325. Аьдемнинъ аты. 326. Бармак. 327.
Кол.

Азык

328. Май, кан, буьйрек. 329. Эт. 330. Соьк. 331.
Оьтпек. 332. Соьк. 333. Дуьги. 334. Тары. 335.
Май. 336. Казанда эт асылады. 337. Туз. 338.
Секер. 339. Боза. 340. Туз. 341. Аракы. 342. Пыслак.
343. Аракы. 344. Балык. 345. Казан боьрек. 346. Туз.
347. Аракы. 348. Балык. 349. Туз. 350. Оьтпек. 351. Ун.
352. Аракы. 353. Балык. 354. Балык. 355. Карбыздынъ
канвасы. 356. Бавырсак. 357. Боьрек. 358. Катлама. 359.
Аракы. 360. Туз, эт, капкаш, аьдем. 361. Козы. 362.
Аракы. 363. Оьтпек. 364. Пыслак. 365. Туз, 366.
Казан боьрек. 367. Аракы. 368. Суьт.

Кийим

369. Шалбыр. 370. Этик. 371. Баьпиш. 372. Тоннынъ егини. 373. Топгай. 374. Колгап. 375. Кобйлек, боьрк. 376. Шалбыр. 377. Аяк кийим. 378. Боьрк. 379. Кисе. 380. Этик. 381. Аяк кийим.

Уьй муьлки, сабыт-саба.

382. Домбыра, сандык, кутык, элек. 383. Термен. 384. Казан, от. 385. Оймак. 386. Ошак. 387. Ийне, йип. 388. Казан, коьсев, куьл. 389. Юн тарак. 390. Кирт. 391. Сыпыргыш. 392. Куьбе, пискек. 393. Термен. 394. Бияла. 395. Кол термен. 396. Тандыр. 397. Каншы. 398. Куьен. 399. Ийне, йип. 400. Кумган. 401. Тактамет. 402. Сандык, белбев. 403. Капашык. 404. Юн тарак. 405. Казан. 406. Элек. 407. Таба. 408. Пеш, плита, казан, капкаш. 409. Кол термен. 410. Ошак. 411. Кели. 412. Элек. 413. Босага. 414. Аяк савыт. 415. Термен, ун. 416. Уршык. 417. Казан. 418. Уьй курыгы. 419. Туьбек. 420. Элек. 421. Оймак. 422. Бияла. 423. Сандык. 424. Ошак. 425. Элек. 426. Казан, от. 427. Тарак. 428. Олтыргыш. 429. Оймак. 430. Уршык. 431. Куьбединъ бискеги. 432. Куьби. 433.

Термен.

434. Элек. 435. Ошак, казан, ялын. 436. Куьби. 437. Шымылдык. 438. Арба, пеш. 439. Ошак. 440. Сыпыргыш. 441. Казан. 442. Ийне, йип. 443. Шомака. 444. Ийне, йип. 445. Кирт. 446. Дшкыш. 447. Ийне. 448. Кирт. 449. Сыпыргыш.

Билим.

450. Китап. 451. Сья. 452. Китап. 453. Каьлем. 454. Китап. 455. Сья, каьлем. 456. Китап. 457. Каьлем. 458. Китап. 459. Каьлем. 460. Билим. 461. Китап. 462. Каьлем. 463. Китап. 464. Китап. 465. Каьлем. 466. Китап. 467. Билим. 468. Китап. 469. Китап.

Куьнделик затлар

470. Уьлле. 471. Кисен. 472. Елтек. 473. Домбыра. 474. Ял, куйрык, зоньги, иер. 475. Саьат. 475. Саьат. 476. Кайык. 477. Радио. 478. Беки. 479. Трактор. 480. Зоньги. 481. Кобпир. 483. Кобзилдирик. 484. Домбыра. 485. Кайык. 486. Саьат. 487. Куйы, шелек, кершен, саб. саб. 488. Телевизор. 489. Шам. 490. Уьлле. 491. Темир ат. 492. Вертолет. 493. Бесик. 494. Телефон. 495. Шырак. 496. Куйы. 498. Иер. 499. Тегершик, эки обгиз, арыс,

таьшенке. 500. Пышкы. 501. Кобкис, сенек. 502. Уьлле.
503. Топ. 504. Келес. 505. Трактор. 506. Самолет. 507. Куйы.
508. Темир ат. 509. Саьат. 510. Иер. 511. Иер. 512. Ка-
сык. 513. Тезек. 514. Куьрек. 515. Стол. 516. Саьат. 517.
Саьат. 518. Тобсек. 519. Шырак. 520. Суьзгиш. 521. Элек.
522. Ийне, йип. 523. Казгыр. 524. Саьат. 525. Елтек.

Туьрли юмаклар

526. Оьлик. 527. Йол. 528. Куьлле. 529. Кушына. 530.
Оьсимлик урлыгы. 531. Яназы кылув. 532. Терме. 533.
Термединь увьгы. 534. Термединь белдеви. 535. Терме.
536. Оьлик. 537. Оьли аьдем. 538. «М». 539. Орак. 540.
Тары, орак. 541. Орак. 542. Оьгиз, сабан. 543. Акша.
544. Антенна. 545. Балалык, яслык, картлык 546. Куьлле.
547. Юрек. 548. Бурынбок. 549. Кавмак. 550. Арбадынь
шуьйи. 551. Коян. 552. Бас. 553. Коян. 554. Мысык 555.
Шуқыр. 556. Кумырска уясы. 557. Елек. 558. Соьз. 559.
Арба тегершиклери. 560. Эсик ыславышы. 561. Арбадынь
тегершиклери. 562. Касык. 563. Тил, бас, кулак, коьз.
564. Аяз. 565. Арба. 566. Тамыр. 567. Таба. 568. Оьрмек-
ши. 596. Тегершик. 570. Атлы. 571. Базар.

Тагир Ажиакаевич Акманбетов

ЗАГАДКИ ДЛЯ ДЕТЕЙ

Ногайский язык

Редактор *А. У. Култаев*

Художник *С. С. Батыров*

Художественный редактор *М. Ш. Муталлибов*

Технический редактор *М. С. Гасанова*

ИБ 2614

Сдано в набор 13.03.92. Подписано в печать 09.06.92.
Формат 70x90 1/32. Бум. типогр. № 2. Литературная
гарнитура. Печать высокая. Усл. п. л. 2,49. Уч.-изд. л.
2,42. Тираж 500. Заказ № 1012 «С» 70.

Дагестанское учебно педагогическое издательство
Госкомиздата РД, Махачкала, ул. Пушкина, 6.

Типография им. С. М. Кирова Госкомиздата РД,
Махачкала, ул. Маркова, 51.

